

МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА

Найда Андрій Васильович

УДК 330.341.1:664.1

**УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ
ЦУКРОБУРЯКОВОГО ВИРОБНИЦТВА**

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Херсон – 2012

Дисертацію є рукопис.
Робота виконана в Одесському державному аграрному університеті
Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Сахацький Микола Павлович,
Одеська державна академія будівництва та архітектури,
завідувач кафедри маркетингу.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Антофій Наталія Миколаївна,
ПВНЗ „Новокаховський політехнічний інститут”,
проректор з навчально-методичної роботи;

доктор економічних наук, доцент
Витвицька Ольга Данилівна
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
завідувач кафедри інноваційної діяльності в АПК.

Захист відбудеться «31» травня 2012 р. о 12-30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 67.135.02 у Міжнародному університеті бізнесу і права за адресою: 73039 м. Херсон, вул. 49 Гвардійської дивізії, 37-а.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Міжнародного університету бізнесу і права за адресою: 73039, м. Херсон, вул. 49 Гвардійської дивізії, 37-а.

Автореферат розіслано «27» квітня 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.В. Орленко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Цукробурякове виробництво є основою стратегічно пріоритетної галузі, що на початку 90-х років минулого сторіччя забезпечувала до 13% грошових надходжень до бюджету країни, займала провідне місце у світі за обсягами виробництва (понад 5 млн. тонн) та експорту цукру. Однак, за останні роки знаходиться у кризовому стані, перетворившись з експортно-орієнтованої галузі на імпортно-залежну.

За умов тривалої економічної кризи визначальним фактором успіху агропромислового виробництва є його інноваційний розвиток, що забезпечує конкурентоспроможність, високу якість продукції та фінансову стабільність. Проте існуючі макроекономічні умови підприємницького середовища, обмежені матеріально-фінансові ресурси та можливості щодо їх отримання, депресивний характер підприємств, що здійснюють виробництво й промислову переробку цукрових буряків й інші соціально-економічні чинники, стримують активне впровадження господарюючими суб'єктами інноваційної моделі.

Актуальність науково-прикладного опрацювання проблеми управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва зумовлена, по-перше, значущістю цукру та супутньої продукції, що виробляються відповідними господарюючими суб'єктами, для забезпечення продовольчої та економічної безпеки країни; по-друге, соціально-економічною вагомістю ефективного функціонування підприємств цукробурякового виробництва для висхідного розвитку сільських територій; по-третє, перспективністю виведення продукції цукробурякової галузі на світовий ринок та зростання валютних надходжень від реалізації продукції; по-четверте, необхідністю позиціонування розвитку цукробурякового виробництва як інноваційного для формування його інвестиційної привабливості та економічного зміщення АПК й національного господарського комплексу в цілому; по-п'яте, мобільністю виробничо-господарської діяльності підприємств цукробурякового виробництва, що формує відповідний сучасним вимогам адаптаційний механізм прискореної інтеграції в світовий економічний простір.

Теоретико-методологічні, методичні та прикладні проблеми сучасного інноваційного розвитку економіки досліджували такі вітчизняні та закордонні вчені-економісти як: Азарян О.М., Баланюк І.Ф., Бондар В.С., Борисюк П.Г., Бородіна О.М., Геєць В.М., Гуткевич С.О., Варченко О.М., Заєць А.С., Котлер Ф., Куцеконь Я.О., Онищук Ю.В., Рагуліна І.І., Стасіневич С.А., Ушачов І.Г., Федун І.Л., Фурса А.В., Юрчишин В.В. та ін. Особливості виробничо-господарської діяльності агропромислового комплексу, в тому числі підприємств цукробурякового виробництва, висвітлювали Антофій Н.М., Витвицька О.Д., Зіновчук В.В., Імас Е.В., Коденська М.Ю., Малік М.Й., Поплавський В.Г., Топіха І.Н., Шпичак О.М. та ін. Транзитивний характер вітчизняної економіки, що ґрунтуються на інноваційних засадах, в своїх наукових працях представляли Захарченко В.І., Кваша С.М., Кузнєцов Е.А., Кучеренко В.Р., Купинець Л.Є., Лупенко Ю.О., Мармуль Л.О., Наумов О.Б., Онищенко О.М., Саблук П.Т., Сахацький М.П., Харковський Д.Ф. та інші вчені.

Проте питанням управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва, як об'єктивної умови конкурентоспроможності виробленої продукції та високоефективного функціонування відповідних господарюючих суб'єктів на національному та світовому ринках, належної уваги не приділяється, що визначає наукову та прикладну актуальність даної дисертаційної роботи, зумовлює вибір теми та постановку завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації є складовою загальної тематики науково-дослідних робіт кафедри менеджменту і маркетингу Одеського державного аграрного університету “Підвищення економічної ефективності функціонування АПК Півдня України” (номер державної реєстрації 0107U003954). Особистий внесок дисертанта полягає у розробці рекомендацій з формування механізмів управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретико-методичних зasad та розробка прикладних рекомендацій з управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва, що сприятиме підвищенню його економічної ефективності.

Для досягнення поставленої мети у роботі було поставлено та вирішено наступні завдання:

- дослідити теоретичні аспекти управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва і розвинути понятійно-категоріальний апарат;
- обґрунтувати концепцію організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва;
- удосконалити методичний підхід з оцінки організації виробничо-гospодарських процесів з виробництва та постачання на промислову переробку цукрових буряків;
- розробити організаційно-економічний механізм використання комплексу маркетингових інструментів в управлінні ринковою діяльністю цукробурякового виробництва;
- удосконалити теоретико-методичний підхід щодо розробки і впровадження управлінських інновацій у цукробуряковому виробництві;
- обґрунтувати методичні положення щодо аналізу ефективності управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва;
- розробити пропозиції з розв'язання соціально-економічних проблем ефективного розвитку цукробурякового виробництва.

Об'єктом дослідження є процес управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва в умовах сучасної економіки.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою досліджень є діалектичний метод пізнання соціально-економічних явищ, системний підхід, базові положення управління інноваційним розвитком, наукові розробки вітчизняних та закордонних вчених з питань ефективного функціонування господарюючих суб'єктів цукробурякового виробництва.

У дисертації для реалізації поставлених завдань використовувались: монографічний метод – при опрацюванні джерел наукової спеціальної літератури, законодавчих та інших нормативно-правових актів відносно державного регулювання виробництва та реалізації продукції цукрових заводів; системний підхід – при вивченні макроекономічних та мікроекономічних умов функціонування підприємств цукробурякового виробництва; економіко-статистичний метод, а саме прийом групування – при виявленні впливу на ефективність виробництва цукрових буряків залежно від розміру ріллі, рівня врожайності; абстрактно-логічний метод – при аналізі наукових думок з питань трактування термінів «інновація», «управління інноваційним розвитком», підходів класифікації інновацій; економіко-математичний метод – при оптимізації виробництва цукрових буряків та їх промислової переробки.

Інформаційною базою дисертаційної роботи є офіційні матеріали Державної служби статистики України, Головного управління статистики у Вінницькій області, Головного управління агропромислового розвитку Вінницької обласної державної адміністрації, Національної асоціації цукровиків України „Укрцукор”, Асоціації «Вінницяцукор», матеріали наукових та інформаційно-публіцистичних видань, особисті спостереження автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних зasad та розробці практичних рекомендацій з управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва.

Найважливішими результатами дослідження, що характеризують їх наукову новизну, розкривають зміст дисертації і виносяться на захист є наступні:

вперше:

– науково обґрунтовано організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва, який реалізується через оптимізацію структури його товарної продукції на основі авторської економіко-математичної моделі, використання якої дозволяє формувати варіації параметричних рядів регіонального сільськогосподарського виробництва, промислової переробки цукрових буряків та здійснювати прибутковий продаж виробленої продукції;

удосконалено:

– методичний підхід з оцінки організації виробничо-господарських процесів з виробництва та постачання на промислову переробку цукрових буряків, а також приведення кількісних та якісних параметрів товарної пропозиції сировини у відповідність потребам цукрових заводів, що, на відміну від існуючих підходів, передбачає використання на регіональному рівні раціональних концентрації, спеціалізації та інтенсифікації цукробурякового виробництва, що забезпечує підвищення економічної ефективності функціонування аграрних формувань;

– організаційно-економічний механізм використання комплексу маркетингових інструментів, що в управлінні ринковою діяльністю

цукробурякового виробництва дозволяє враховувати новітні науково-економічні та техніко-технологічні здобутки;

– теоретико-методичний підхід щодо розробки і впровадження управлінських інновацій у цукробуряковому виробництві, які включають використання реїнженірингу, активного маркетингу, логістичного адміністрування, аутсорсингу, бенчмарку, корпоративної інформаційної системи, функціонально-вартісного та маржинального аналізу, принципів клієнтоорієнтовної компанії, комплексу заходів з адаптації організаційної та управлінської структур до змін зовнішнього та внутрішнього середовищ, механізмів соціально-економічного саморозвитку, засад щодо формування інтегрованих організаційно-управлінських структур;

набули подальшого розвитку:

– понятійно-категоріальний аппарат, зокрема визначення поняття «управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва», що на відміну від інших, подається як цілеспрямована діяльність господарюючих суб'єктів, яка здійснює комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск нових товарів і послуг в частині новствореної та удосконаленої конкурентоспроможної продукції, технології, організаційно-технічних рішень виробничого, адміністративного, комерційного та іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість цукробурякового виробництва і забезпечують його підприємствам досягнення у ринковому середовищі стратегічних та тактичних соціально-економічних цілей;

– методичні положення щодо аналізу ефективності управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва на основі системи трьох груп показників, що, на відміну від існуючих підходів, характеризують: рівень задоволення потреб споживачів в продукції цукробурякового виробництва, в тому числі з позицій забезпечення продовольчої безпеки; ефективність кожного учасника цукробурякового виробництва окремо та консолідованими для всіх членів агропромислової інтеграції; економічну ефективність використання інновацій при виробництві та промисловій переробці цукрових буряків;

– пропозиції з розв'язання соціально-економічних проблем ефективного розвитку цукробурякового виробництва, що на відміну від існуючих підходів, передбачає управління його інноваційним розвитком на основі здійснення системних соціально-економічних та організаційних заходів, які включають: постачання аграрним формуванням та цукровим заводам новітніх техніко-технологічних комплексів; проведення внутрішніх та зовнішніх науково-дослідних робіт з прикладним використанням їх результатів; придбання сучасного програмного забезпечення та зовнішніх знань; навчання та підготовку персоналу з інноваційного виробництва цукробурякової продукції; фінансування виробничо-господарської інноваційної діяльності підприємств за рахунок власних та залучених коштів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони формують наукову основу для дослідження і практичного вирішення проблеми підвищення економічної ефективності функціонування цукробурякового

виробництва та задоволення потреб споживачів в його продукції та послугах на інноваційних засадах. Отримані у дисертаційній роботі теоретичні, методичні і практичні розробки і пропозиції можуть бути використані при формуванні загальнодержавних, галузевих і регіональних механізмів інноваційного розвитку, у практичній діяльності органів влади різних рівнів, підприємств і організацій цукробурякового виробництва.

Рекомендації автора з підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності учасників процесу виробництва продукції цукрової галузі на основі ефективного управління їх інноваційним розвитком прийняті для практичного використання Головним управлінням агропромислового розвитку Вінницької облдержадміністрації (довідка № 8-3-35/198 від 25.01.2012 р.) та Головним управлінням агропромислового розвитку Миколаївської облдержадміністрації (довідка № 1517-03-01-08/11 від 18.08.11 р.). Результати дослідження в частині агропромисової інтеграції, механізму розподілу прибутку та надання маркетингових послуг на умовах аутсорсингу прийняті для впровадження в ТОВ “Подільські цукроварні” (довідка № 1-12 від 18.01.2012 р.). Результати дослідження в частині підвищення ефективності виробництва цукрових буряків та агропромисової інтеграції впроваджені в аграрному підприємстві ТОВ “Перемога” (довідка № 1 від 03.01.2012 р.). Теоретичні положення та методичні розробки дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі при вивченні дисциплін “Маркетинг”, “Основи менеджменту”, “Операційний менеджмент”, “Аграрний менеджмент” Одеського державного аграрного університету (довідка № 01-22/31-194 від 21.02.2012 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійного дослідження, в якому викладено авторський підхід до визначення та наукового обґрунтування ефективного управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва.

Усі наукові результати, що викладені в дисертації та виносяться на захист, отримані автором самостійно. Наукові статті, опубліковані у фахових виданнях, відображають зміст дисертації і написані автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження за темою дисертаційної роботи були апробовані у доповідях на наступних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції ”Ринкові трансформації та економічний механізм підвищення ефективності підприємств аграрного сектору” (8-9 жовтня 2009 р., м. Харків); IV Міжнародній науково-практичній конференції ”Інвестиційно-інноваційна діяльність – стратегія розвитку та підвищення ефективності підприємств агропромислового комплексу” (10-11 червня 2010 р., м. Одеса); Науково-практичній конференції ”Управління проектами в умовах транзитивної економіки” (28 січня 2011 р., м. Одеса); IX Міжнародній науково-практичній конференції ”Проблеми планування виробництва в ринкових умовах” (м. Алушта, 3-5 жовтня 2011 р.); щорічних конференціях професорсько-викладацького складу, наукових співробітників і здобувачів Одеського державного аграрного університету.

Публікації. За результатами досліджень автором опубліковано 7 наукових статей загальним обсягом 2,94 ум.-друк. арк., з них особисто автору

належить 2,87 ум.-друк. арк., в тому числі 6 у фахових виданнях, загальним обсягом 2,68 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації становить 270 сторінок, робота містить 52 таблиці, 34 рисунки, 20 додатків. Список використаної літератури нараховує 286 джерел, що наведені на 28 сторінках комп'ютерного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі „**Теоретико-методичні основи управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва**” досліджено основні теоретичні питання визначення сутності поняття «інновація», «інноваційний розвиток», «управління інноваційним розвитком»; визначено передумови та особливості управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва, а також методичні підходи щодо оцінки ефективності управління інноваційним розвитком.

Дослідження показують, що інноваційна діяльність надзвичайно різнопланова, бо стосується продукції, послуг, технологій, а також організаційно-технічних рішень у виробництві, управлінні, бізнесі та інших сферах людської життедіяльності. Визначальна сторона даного явища полягає в уdosконаленні існуючих та створенні нових форматів, які проявляють себе через вищий за попередній рівень якості, що забезпечує задоволення потреб споживачів посередництвом ринкового обміну.

Для цукробурякового виробництва виділено три види інновацій: продуктові, техніко-технологічні та виробничі, організаційно-управлінські (рис. 1).

В процесі дослідження процесу управління інноваційним розвитком виділено його передумови та особливості, що зумовлені сучасним характером протікання науково-технічного прогресу, глибинним реформуванням господарського комплексу та соціально-економічними перетвореннями його складових, специфікою функціонування підприємств агропромислового комплексу, особливими властивостями виробленої агропродовольчої продукції, посиленням впливу економічної глобалізації та мультиплікаційною дією названих та інших факторів макроекономічного та мікроекономічного середовища.

Викладення теоретико-методичного матеріалу базується на категоріальному визначенні управління інноваційного розвитку як цілеспрямованої діяльності, результати якої підвищують якість та ефективність виробничо-господарської сфери. При чому даний управлінський процес відповідно включає: об'єкт, суб'єкт, мету, завдання, функції, методи та принципи (рис. 2).

Економічну ефективність управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва характеризує три групи показників, кожна з яких відзеркалює відповідно соціальну, економічну і наукову складову.

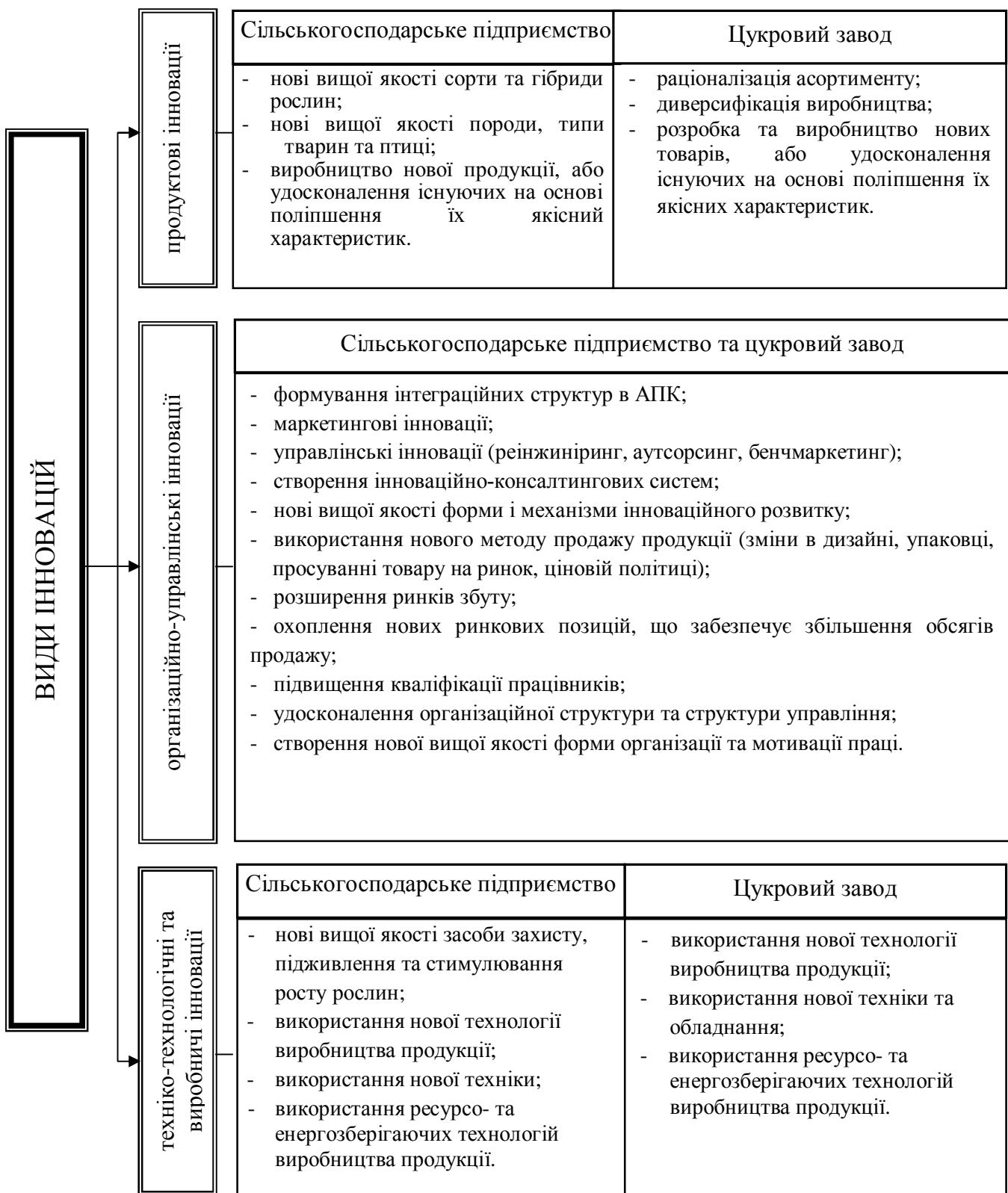

Рис. 1. Види інновацій для підприємств цукробурякового виробництва

Так, перша група – показує рівень задоволення потреб споживачів в продукції цукробурякового виробництва.

Рис. 2. Управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва

Друга група – відбиває ефективність виробників цукрових буряків та цукрових заводів відособлено, як автономних учасників агропромислового виробництва, а також як консолідованих виробника продукції з цукрових буряків, що призначена для кінцевого споживача, в тому числі і зарубіжного. Третя група – висвітлює економічну ефективність власне інноваційної складової в процесі виробництва та збути цукрових буряків та продуктів їх промислової переробки.

Використання такої системи показників зумовлене специфічністю, багатогранністю і залежністю від ряду різноманітних природних, виробничо-технологічних та економічних факторів (сезонність сільськогосподарського виробництва, термін існування об'єкта інвестування, життєвий цикл розвитку інновацій та інші).

Рівень задоволення потреб населення у цукрі оцінюється на основі співставлення спожитого однією особою цукру та фізіологічною нормою його споживання протягом року, що розраховується за формулою:

$$p = \frac{s}{n}, \quad (1)$$

де p – коефіцієнт задоволення потреби людини у цукрі; s – річний обсяг цукру спожитого однією особою; n – річна норма споживання цукру, в розрахунку на одну особу.

Рівень забезпеченості населення країни цукром характеризує коефіцієнт забезпеченості країни цукром (p_k), що визначається за формулою:

$$p_k = \frac{(Z + F + I - E)}{n \times m} \quad (2)$$

де Z – перехідний запас цукру; F – виробництво цукру; I – імпорт цукру; E – експорт цукру; m – середньорічна кількість населення.

У другому розділі „Сучасний стан та тенденції розвитку управління інноваційними процесами в підприємствах цукробурякового виробництва” досліджено макроекономічні та мікроекономічні умови управління інноваційними процесами в цукробуряковому виробництві, проведено аналіз стану та тенденцій економічного розвитку цукробурякового виробництва, здійснено оцінку економічної ефективності управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва.

Встановлено, що в Україні мають місце загалом сприятливі макроекономічні та мікроекономічні умови для ефективного цукробурякового виробництва. Об'єктивним підґрунтям щодо цього є: позитивні для вирощування цукрових буряків та їх промислової переробки природнокліматичні фактори; традиції населення країни, а також наявна для вирощування цукрового буряку та виробництва цукру матеріально-технічна та науково-технологічна база; значна місткість внутрішнього ринку цукру; перспективи посилення експортного потенціалу країни за рахунок цукрової продукції, попит на яку на світовому ринку має висхідний тренд.

Дослідження показують, що розвиток цукробурякового виробництва України значною мірою визначається кон'юнктурою внутрішнього та світового ринків цукру. Це проявляється різкими ціновими коливаннями на цукор, що

негативно впливає на економічну ефективність всіх учасників його виробництва та спричинює в окремі періоди соціальну напругу в суспільстві.

З'ясовано, що у 2006 р. Україна виробляла найбільшу за останні роки кількість цукру – 2,6 млн. тонн при потребі внутрішнього ринку у 1,8 млн. тонн. Це спричинило перенасичення внутрішнього ринку та падіння цін на цукор, а, відтак, – і на цукровий буряк. Така ситуація стала передумовою для скорочення посівів цукрового буряку протягом наступних років. Як наслідок, виробництво цукру по Україні у 2010 р. порівняно з 2006 р. зменшилось на 29,8 % (табл.1).

Таблиця 1

Виробництво та забезпеченість населення України цукром

Показники \ Роки	2006	2007	2008	2009	2010	2010 до 2006,%
Виробництво цукру, тис. т	2574	1867	1571	1275	1805	70,2
Потреба цукру, тис. т	1775	1767	1756	1748	1740	98,0
Дефіцит (надлишок) виробництва цукру, тис. т	799	100	-185	-473	65	-
Населення країни, млн. осіб	46,7	46,5	46,2	46	45,8	99,6

Поглиблені дослідження управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва проводилися на матеріалах Вінницької області, яка за ресурсним потенціалом надлежить до числа лідерів з цукровиробництва. Аналіз показує, що економічні проблеми цукробурякового виробництва корелюють зі скороченням коштів на інноваційну діяльність, а також з майже повною відсутністю витрат на придбання зовнішніх знань, навчання та підготовку персоналу, проведення внутрішніх та зовнішніх науково-дослідних робіт (табл. 2).

Таблиця 2

Обсяг фінансування інновацій в Вінницькій області, тис. грн.

Показники \ Роки	2006	2007	2008	2009	2010	2010 до 2006, %
Загальна сума	292862,0	337483,8	133751,2	336997,4	90085,0	30,8
в т.ч. за рахунок						
Власних коштів	152381,0	168803,7	111862,7	230715,9	88465,0	58,1
Коштів держбюджету	185,0	171,4	312,0	108,0	0,0	0,0
Коштів місцевого бюджету	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Коштів позабюджетних фондів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Коштів вітчизняних інвесторів	120,0	90,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Коштів іноземних інвесторів	53243,0	78828,9	0,0	0,0	0,0	0,0
Пільгові кредити	86933,0	89589,6	21576,5	106173,5	1620,0	1,9

Основну частку фінансових ресурсів становлять власні кошти підприємств та кредити. Загалом кошти, що виділяються на інновації в підприємствах цукробурякової галузі, є незначними. Переважна їх частина спрямована на придбання машин, обладнання, програмного забезпечення, а не на внутрішні науково-дослідні роботи (табл. 3).

Таблиця 3

Загальні обсяги витрат на інновації в підприємствах цукрової галузі Вінницької області, тис. грн.

Показники Роки	2006	2007	2008	2009	2010	2010 до 2006, %
Внутрішні НДР	0	52	408	0	0	0,0
Зовнішні НДР	0	32	0	0	0	0,0
Придбання машин, обладнання, програмного забезпечення	19569	7320	1829	0	2	0,0
Придбання зовнішніх знань	0	0	0	0	0	0,0
Навчання та підготовка персоналу	0	6	0	0	0	0,0
Всього	19569	7410	2237	0	2	0,0

Для отримання цукрових буряків високої якості велику роль відіграє науково-селекційна робота. Встановлено, що обсяг цієї складової аграрної науки скорочується, бо питома вага іноземного насіння в посівах цукрових буряків постійно нарощується. Так, у 2010 р. по відношенню до 2006 р. частка іноземного насіннєвого матеріалу від його загального висіву збільшилася на 52 в. п. та займала 80 % всієї посівної площи цукрових буряків. При цьому вихід цукру з 1 га посіву цукрових буряків скорочується, а собівартості їх виробництва – збільшується. Адже протягом періоду дослідження ціна посівної одиниці іноземного насіння збільшилася на 30,7 %, перевищуючи звітного року вітчизняний аналог у 2,4 рази.

Проведено дослідження впливу основних факторів на собівартість виробництва цукрового буряку за допомогою кореляційно-регресійного аналізу. Результативною ознакою було обрано повну собівартість 1 ц цукрових буряків (Y). Факторними ознаками виступали: питома вага галузі в структурі реалізації (X_1), частка посівної площи цукрових буряків в загальній посівній площи (X_2), урожайність цукрових буряків (X_3), витрати на 1 га посівів цукрових буряків (X_4), рівень товарності цукрових буряків (X_5).

Рівняння багатофакторної регресії має вигляд:

$$Y = 23,8330 - 0,5081 X_1 + 0,5103 X_2 - 0,0876 X_3 + 0,0037 X_4 + 0,1154 X_5 \quad (3)$$

Коефіцієнт кореляції складає 0,7635, що свідчить про наявність сильного за тіснотою прямого зв'язку між результативною та факторними ознаками.

Дане рівняння показує залежність між результативною та факторними ознаками. Отже, при збільшенні питомої ваги галузі в структурі реалізації на 1 пункт собівартість цукрових буряків зменшиться на 0,51 грн.

Абсолютною мірою точності моделі є стандартна помилка, величина якої складає 9,42 грн. Це означає, що в даній вибірковій сукупності підприємств значення результативної ознаки будуть відхилятися від емпіричних даних у середньому на 9,42 грн. з розрахунку на 1 ступінь вільності для даної сукупності.

Коефіцієнт детермінації складає 0,58 і свідчить про те, що 58 % варіації виробничої собівартості 1 ц цукрових буряків залежить від дії вибраних факторів. На дію чинників, що не увійшли в модель, припадає 42 % варіації результативної ознаки.

За результатами фінансового аналізу цукрових заводів Вінницької області встановлено необхідність підвищення показників ліквідності, фінансової стійкості, рентабельності та ділової активності підприємств даного сектору економіки. Позитивним є перевищення коефіцієнта оновлення основних засобів над коефіцієнтом виуття основних засобів, що свідчить про вибрані інноваційно-технічні орієнтири менеджменту досліджуваної сфери.

У третьому розділі „Напрями підвищення економічної ефективності управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва” обґрунтовано перспективи високоефективного функціонування в ринкових умовах підприємств цукробурякового виробництва на основі оптимізації виробництва цукрових буряків та їх промислової переробки на регіональному рівні; розроблено пропозиції з удосконалення управління маркетингом продукції; опрацьовано рекомендації щодо впровадження управлінських інновацій.

З метою досягнення максимальної економічної ефективності від спільної виробничо-господарської діяльності цукрової галузі та аграрного сектору було розроблено та вирішено економіко-математичну модель з оптимізації виробничої структури агропромислового комплексу на регіональному рівні, яка послідовно розв'язувалась за критеріями, що відбувають: максимум прибутку цукрової галузі, максимум прибутку аграрного сектору, максимум прибутку цукробурякового виробництва в цілому. Такий підхід дає можливість збалансувати роботу усіх галузей регіонального АПК та максимізувати прибуток від їх діяльності, оптимізувати використання виробничих ресурсів цукрових заводів та сільськогосподарських підприємств, сформувати оптимальну структуру посівних площ. Прогнозований обсяг прибутку на 2015 р. від цукрового та аграрного секторів складає 2835,5 млн. грн. (табл. 4).

Розроблено комплекс маркетингу, здійснення якого передбачає використання сучасних методів моніторингу та діагностування ринку продукції цукробурякового виробництва, удосконалення товарної політики цукрових заводів, раціоналізацію каналів збуту цукру та супутніх продуктів, посилення маркетингових комунікацій як умови підвищення економічної ефективності агропромислового ланцюга.

Удосконалення організаційної структури управління цукрових заводів передбачає виокремлення щодо інноваційної діяльності управлінської функції та її закріплення за заступником директора з інноваційного розвитку, який очолює відповідну структурну ланку.

Таблиця 4

Економічна результативність сільськогосподарських підприємств та цукрових заводів Вінницької області за критеріями оптимальності на максимум прибутку прогноз на 2015 р., млн. грн.

Показники	Галузі	Прибуток аграрного сектору	Прибуток цукрової галузі	Прибуток регіонального цукробурякового виробництва
Max прибутку аграрного сектору		2684,5	112,7	2797,2
Max прибутку цукрової галузі		2583,2	171,7	2754,9
Max прибутку регіонального цукробурякового виробництва		2663,8	171,7	2835,5

Фінансування інноваційного розвитку здійснюється за рахунок спеціального інноваційного фонду, джерелами наповнення якого виступають власні кошти підприємства, кошти Державного бюджету України, кошти місцевих бюджетів, кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб, інші джерела, що не заборонені законодавством України. Передбачається використання системи матеріальних та моральних заохочень, що стимулюють працівників підприємств займатися інноваційною діяльністю.

Обґрутовується посилення інтеграційних процесів, що передбачає створення цукробурякового об'єднання, яке функціонує на засадах стратегічного альянсу. Така організація являє собою динамічну відкриту бізнес-систему, що функціонує на основі домовленості юридично та економічно незалежних підприємств для досягнення стратегічної або/та тактичної комерційної мети, яка передбачає отримання синергетичного ефекту та розвиток взаємодоповнюючих ресурсних потенціалів відповідних господарюючих суб'єктів, в тому числі належних до різних секторів економіки.

Економічний механізм цукробурякового об'єднання функціонує на основі розподілу прибутку, що збалансовує та підвищує рентабельність виробничо-господарської діяльності усіх учасників агропромислової інтеграції. Дохід кожного з них пропонується визначати за формулою:

$$\Delta_y = \Delta_z \times K_B \times K_o, \quad (4)$$

де Δ_z — загальна сума грошової виручки; K_B — коефіцієнт нормативних витрат учасника в загальних нормативних витратах; K_o — коефіцієнт питомої ваги поставки однотипного продукту.

Дослідження показують, що більшість сільськогосподарських підприємств не мають можливостей (економічних, організаційних, кадрових, техніко-технологічних, методично-інструктивних тощо) створювати власні маркетингові підрозділи. Раціональне вирішення даної проблеми полягає в здійсненні господарюючими суб'єктами, що входять до складу стратегічного

альянсу, спільної маркетингової політики. Її реалізація відбувається на умовах аутсорсингу, за яким сільськогосподарські підприємства передають певну частину маркетингових функцій службам маркетингу цукрового заводу.

Ефективне управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва забезпечує збалансований розвиток та підвищення економічної ефективності в цілому і в розрізі галузевих складових. При цьому економічне посилення досліджуваних підприємств сприятиме вирішенню соціально-економічних проблем сільського розвитку. Бо інноваційна модернізація та диверсифікація виробничо-господарської діяльності цукрових заводів підвищує зайнятість сільських мешканців, гарантує збут продукції та зростання економічної ефективності сільськогосподарських підприємств, забезпечує збільшення грошових надходжень до державного та місцевих бюджетів; нарощує купівельну спроможність сільського населення; закладає матеріальну основу національної продовольчої безпеки.

ВИСНОВКИ

Результатом дисертаційної роботи є теоретичне узагальнення та вирішення наукової задачі щодо управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва з метою підвищення економічної ефективності функціонування його суб'єктів господарювання.

1. Соціально-економічна значущість ефективного управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва ґрунтується на його незамінності в забезпеченні національної продовольчої безпеки, перспективності та потужності експортного потенціалу, вагомості при відродженні села та селянства. Формування та ефективне функціонування цукробурякового виробництва передбачає гармонізацію економічних відносин між виробниками агропродовольчої продукції та її споживачами на основі виявлення та задоволення потреб у продукції відповідної кількості, якості, ціни та місця і часу поставок. Розвиток цукробурякового виробництва на інноваційних засадах створює умови для підвищення економічної ефективності виробництва продукції та посилення конкурентоспроможності підприємств досліджуваної галузі на внутрішньому та світовому ринках.

2. Теоретичне узагальнення наукових напрацювань та існуючої практики показує, що управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва являє собою цілеспрямовану діяльність, яка передбачає комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск нових товарів та послуг в сфері цукробурякового виробництва в частині новоствореної та вдосконаленої конкурентоспроможної продукції, технології, організаційно-технічних рішень виробничого, управлінського, бізнесового або іншого характеру, що проявляється через вищий за попередній рівень якості, забезпечуючи задоволення потреб споживачів та досягнення підприємствами агропромислового ланцюга стратегічних та тактичних соціально-економічних цілей.

3. Виявлено, що особливості сучасного управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва спричинені: прискоренням науково-технічного прогресу та впровадженням його результатів в практику агропромислового господарювання; посиленням конкуренції на світовому та вітчизняному ринках сільськогосподарської продукції та продуктів її промислової переробки внаслідок економічної глобалізації та активної інтеграції України в світовий економічний простір; організаційно-економічними та техніко-технологічними умовами функціонування галузі; призначенням і характером цукробурякової продукції; закономірностями в розміщенні підприємств цукрової промисловості та нерівномірністю їх виробничо-господарської діяльності протягом року; відмінністю управління ринковою діяльністю підприємств цукробурякового виробництва з урахуванням впливу сукупності макроекономічних та мікроекономічних чинників як єдиної системи.

4. Встановлено, що ефективність управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва визначається системою показників, які характеризують: рівень задоволення потреб споживачів в продукції цукробурякового виробництва, в тому числі з позицій забезпечення продовольчої безпеки; економічну ефективність сільськогосподарських виробників при вирощуванні цукрових буряків та цукрових заводів при його промисловій переробці як автономних учасників агропромислового виробництва, а також як консолідованих виробника продукції з цукрових буряків, що призначена для кінцевого споживача; економічну ефективність викоремленої інноваційної складової, що має місце в процесі виробництва та збуту цукрових буряків та продуктів їх промислової переробки.

5. За результатами дослідження встановлено, що розвиток цукробурякового виробництва України значною мірою визначається кон'юнктурою внутрішнього та світового ринків цукру. Це проявляється різкими ціновими коливаннями на цукор, що негативно впливає на економічну ефективність всіх учасників його виробництва та спричинює в окремі періоди соціальну напругу в суспільстві. Втрата країною світових лідерських позицій, що належали їй в минулому за посівними площами цукрових буряків та валовим виробництвом цукру, пов'язується зі скороченням в підприємствах цукрової галузі коштів на інноваційну діяльність, а також з майже повною відсутністю витрат на придбання зовнішніх знань, навчання та підготовку персоналу, проведення внутрішніх та зовнішніх науково-дослідних робіт. Сучасне виробництво цукру в розрахунку на одну особу формує в країні регресивний тренд, а споживання – балансує на межі науково обґрунтованої норми.

6. З'ясовано, що Вінницька область за обсягами виробництва цукрових буряків та розміром посівних площ, кількістю та потужністю цукрових заводів належить до числа провідних цукровиробничих регіонів України. В процесі дослідження встановлено, що стан цукробурякового виробництва Вінницької області за останні роки характеризується зниженням кількості працюючих цукрових заводів (до 33,3%) та скороченням загальної чисельності їх

працівників. За умов високих цін на енергоносії цукровим заводам доцільно проводити оновлення основних засобів, використання інноваційного обладнання з високим рівнем якості виробництва цукру, застосування енергозберігаючих технологій.

7. На основі побудови та вирішення економіко-математичної моделі, яка відображає існуючі функціональні зв'язки між галузями регіонального цукробурякового виробництва, а також взаємозв'язок між загальноекономічними пропорціями та пропорціями розвитку окремих галузей цукробурякового виробництва, визначено оптимальну структуру останнього, що збалансовує виробничо-господарську діяльність досліджуваних галузей та максимізує прибуток як агропромислового виробництва в цілому, так і в розрізі його аграрних виробників та цукрових заводів.

8. Обґрутовано необхідність удосконалення організаційно-економічного механізму управління ринковою діяльністю підприємств цукробурякового виробництва на маркетингових засадах, як передумови використання новітніх соціально-економічних, науково-технічних та інформаційно-технологічних здобутків. Акцентується на тому, що розробка та реалізація ефективної маркетингової політики на внутрішньому і зовнішньому ринках формує матеріальну основу для забезпечення продовольчої безпеки та відновлення експортного потенціалу країни.

9. Доведена економічна доцільність агропромислової інтеграції цукрових заводів, сільськогосподарських підприємств та насіннєвих заводів в цукробурякові об'єднання, що функціонують на засадах стратегічного альянсу. Таке об'єднання являє собою динамічну відкриту бізнес-систему, що функціонує на базі домовленості юридично незалежних підприємств для досягнення стратегічної або/та тактичної комерційної мети, яка передбачає нарощування прибутків господарюючих суб'єктів за рахунок сумісного використання власних ресурсів в процесі реалізації соціально-економічних проектів, інноваційна складова яких включає наукове та матеріально-технічне забезпечення виробництва цукрових буряків, їх промислову переробку та продаж виробленої продукції. Управлінські інновації передбачають використання реінженірингу, логістичного адміністрування, аутсорсингу, бенчмарку та комплексу маркетингових заходів з адаптації організаційної та управлінської структур до змін зовнішнього та внутрішнього середовищ.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

- Найда А.В. “Нематеріальні активи” та “інтелектуальний капітал”: їх трактування та сутність / А.В. Найда // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва: збірник наукових праць. – 2009. – №12. – С. 213-217.
- Найда А.В. Теоретичні основи інновацій в агропромислових підприємствах / А.В. Найда, І.С. Лобанкіна // Аграрний вісник Причорномор'я: збірник наукових праць. Економічні науки. – 2010. – Вип. 53. – С. 210-213. –

Особистий внесок автора в обґрунтуванні основи інноваційної діяльності в агропромислових підприємствах.

3. Найда А.В. Цукрова галузь України в умовах транзитивної економіки / А.В. Найда // Аграрний вісник Причорномор'я: збірник наукових праць. Економічні науки. – 2011. – Вип. 60. – С. 118-121.
4. Найда А.В. Інноваційний розвиток підприємств цукробурякового підкомплексу / А.В. Найда // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2011. – №4. Т.3.– С. 158-160.
5. Найда А.В. Методичні підходи щодо оцінки економічної ефективності розвитку підприємств цукробурякового підкомплексу / А.В. Найда // Економіка харчової промисловості. – 2011. – №2. – С. 24-27.
6. Найда А.В. Підвищення ефективності виробництва цукрових буряків у сільськогосподарських підприємствах / А.В. Найда // Економічний простір. – 2011. – №54. – С. 224-229.

Матеріали конференцій:

7. Найда А.В. Цукрова галузь України: стан та перспективи розвитку / А.В. Найда // Управління проектами в умовах транзитивної економіки: матеріали науково-практичної конференції, Одеса, 28 січня 2011 р. – Одеса: Одеська державна академія будівництва та архітектури, 2011. – С. 118-122.

АНОТАЦІЯ

Найда А.В. Управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Міжнародний університет бізнесу і права, Херсон, 2012.

У дисертаційній роботі визначено місце і роль управління інноваційним розвитком для підвищення ефективності цукробурякового виробництва. Обґрутовано теоретико-методичні підходи та практичні рекомендації щодо інноваційного розвитку цукрової галузі України.

На основі аналізу існуючих наукових поглядів дано авторське визначення управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва. Розкрито передумови та особливості управління інноваційним розвитком в досліджуваних підприємствах. Досліджено сучасний стан та тенденції розвитку управління інноваційними процесами в цукробуряковому виробництві.

Обґрутовано напрями підвищення економічної ефективності управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва на основі авторської економіко-математичної моделі оптимізації виробництва цукрових буряків та їх промислової переробки. Удосконалено організаційно-економічний механізм використання комплексу маркетингових інструментів, що в управлінні ринковою діяльністю підприємств цукробурякового виробництва дозволяє враховувати новітні науково-технічні та технологічні здобутки. Розроблено механізм поглиблення інтеграційних зв'язків між учасниками цукробурякового виробництва та розподілу прибутку.

Ключові слова: цукробурякове виробництво, управління інноваційним розвитком, інновації, цукровий буряк, цукор, цукровий завод, ефективність, сільськогосподарське підприємство, прибуток, економіко-математична модель, оптимізація, аутсорсинг, продукція, галузь.

АННОТАЦИЯ

Найда А.В. Управление инновационным развитием сахарносырьевого производства. – Рукопись.

Диссертация на получение научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Международный университет бизнеса и права, Херсон, 2012.

В диссертационной работе определены место и роль управления инновационным развитием для повышения эффективности сахарносырьевого производства. Обоснованы теоретико-методические подходы и практические рекомендации по инновационному развитию сахарной отрасли Украины.

Социально-экономическая значимость эффективного управления инновационным развитием сахарносырьевого производства основывается на его незаменимости в обеспечении национальной продовольственной безопасности, перспективности и мощности экспортного потенциала, значимости при возрождении села. Формирование и эффективное функционирование сахарносырьевого производства предусматривает гармонизацию экономических отношений между производителями агропродовольственной продукции и ее потребителями на основе выявления и удовлетворения потребностей в продукции соответствующего количества, качества, цены, места и времени поставок. Развитие предприятий сахарносырьевого производства на инновационных принципах создает условия для повышения экономической эффективности производства продукции и повышение конкурентоспособности предприятий исследуемой отрасли на внутреннем и мировом рынках.

Управление инновационным развитием сахарносырьевым производством представляет собой целесустримленную деятельность хозяйствующих субъектов, которая предусматривает коммерциализацию результатов научных исследований и разработок и стимулирует выпуск новых товаров и услуг в сфере сахарносырьевого производства в части вновь созданной и усовершенствованной конкурентоспособной технологии, продукции, организационно-технических решений производственного, административного, коммерческого или другого характера, что существенно улучшают структуру и качество сахарносырьевого производства и обеспечивают его предприятиям достижения в рыночной среде стратегических и тактических социально-экономических целей.

Развитие сахарносырьевого производства Украины в значительной степени определяется конъюнктурой внутреннего и мирового рынков сахара. Это проявляется резкими ценовыми колебаниями на сахар, что негативно влияет на экономическую эффективность всех участников его производства и вызывает в отдельные периоды социальное напряжение в обществе. Потеря

страной мировых лидерских позиций, которые принадлежали ей в прошлом за посевными площадями сахарной свеклы и валовым производством сахара, связывается с сокращением в предприятиях сахарной отрасли средств на инновационную деятельность, а также с почти полным отсутствием расходов на приобретение внешних знаний, учебы и подготовка персонала, проведения внутренних и внешних научно-исследовательских работ.

В процессе исследования установлено, что состояние предприятий сахарносырьевого производства Винницкой области за последние годы характеризуется снижением части работающих заводов (на 33,3%), соответственно и сокращением общего количества работников данной отрасли. При условиях высоких цен на энергоносители сахарным заводам целесообразно проводить обновление основных средств новым инновационным оборудованием с высоким уровнем качества производства и удачно реализованными энергосберегающими технологиями.

Разработана оптимизация производственно-хозяйственной структуры регионального сахарносырьевого производства на основе создания и решения экономико-математической модели, что сбалансирует производственно-хозяйственную деятельность всех подотраслей регионального сахарносырьевого производства, максимизирует прибыль от их деятельности, обеспечивает получение максимального экономического эффекта. При этом максимальная прибыль регионального сахарносырьевого производства и его составляющих обеспечивается оптимальным сочетанием интересов и интеграции производственно-хозяйственных связей.

Объективной необходимостью является интеграция сахарных заводов, сельскохозяйственных предприятий и семенных заводов в сахарносырьевые объединения, которые функционируют на принципах стратегического альянса, являющегося открытой динамической бизнес-системой, функционирующей на базе договоренностей юридически независимых предприятий для достижения стратегической или/и тактической коммерческой цели, предполагающей наращивание прибыли хозяйствующих субъектов за счет общего использования имеющихся ресурсов в процессе реализации социально-экономических проектов, инновационная составляющая которых включает научное и материально-техническое обеспечение производства сахарной свеклы, ее промышленную переработку и продажу произведенной конечной продукции. Сочетание экономических интересов формирует условия для построения совместной маркетинговой стратегии и дает возможность получения прибыли участниками стратегического альянса.

Обосновано возможность сбалансирования производственно-хозяйственного деятельности сахарных заводов путем предоставления услуг по маркетингу сельскохозяйственным предприятиям на условиях аутсорсинга, что позволит повысить эффективность использования финансовых средств за счет внедрения совместной маркетинговой политики, торговой марки, концентрации финансовых ресурсов на маркетинговую деятельность, более выгодных позиций на рынке.

Ключевые слова: сахарносырьевое производство, управление инновационным развитием, инновации, сахарная свекла, сахар, сахарный завод, эффективность, сельскохозяйственное предприятие, прибыль, экономико-математическая модель, оптимизация, аутсорсинг, продукция, отрасль.

ANNOTATION

Naida A.V. Managing Innovation Development of Beetsugar Production. - The Manuscript.

The dissertation is for the candidate scientific degree of economic sciences, specialty 08.00.03 – Economy and management of national economy. – The International University of Business and Law, Kherson, 2012.

In the thesis the place and role of innovation development to improve the efficiency of beet sugar production are determined. Theoretic-methodical approaches and practical recommendations for innovative development of the sugar industry in Ukraine are grounded.

On the basis of existing scientific views the author definition of innovation development of beet sugar production is given. Preconditions and peculiarities of managing innovation development in the examined enterprises are revealed. The modern state and tendencies of development of managing innovative processes in the manufacture of beet sugar is investigated.

The directions of increasing the economic efficiency of managing innovative development of beet sugar production based on the author's economic-mathematical model of optimization of sugar beets production and their industrial processing are grounded. Organizational-economic mechanism of using the complex market instruments is improved and that permits to take into account the latest scientific, technical and technological achievements in managing the market activities of the enterprises of beetsugar production. The mechanism of deepening integration ties between the participants of beetsugar production and distribution of profits is worked out.

Keywords: production of beetsugar, managing innovation development, innovations, beets, sugar, sugar factory, efficiency, farm, income, economic-mathematical model, optimization, outsourcing, produce, brunch.

Підписано до друку 17.04.2012 р.
Формат 60x84/16. Обсяг 0,9 д.а.
Друк офсет. Папір офсет.
Зам. 1529. Тираж 100 прим.

Надруковано в КП «Одеська міська друкарня»
м. Одеса, вул. Пантелеймонівська, 17